

УДК 351.84

В.В. Маліковкандидат економічних наук
Класичний приватний університет**ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ФАКТОРИ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ
НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК**

У статті досліджено доцільність створення добровільних міжрегіональних утворень, державну політику створення кластерів та їх вплив на економічний розвиток, параметри державної інституціональної політики.

Ключові слова: інституція, економічний розвиток, державний вплив, національна стратегія, державна інвестиційна політика, диспропорція, структурна перебудова.

I. Вступ

Державне регулювання економічного розвитку має інтегрувати політику структурних (галузевих) трансформацій та регіональну політику. Традиційно макросистема України орієнтована на пріоритетність першої з них. Саме визначення ключових галузей, їх підтримка та ресурсне забезпечення залишається й сьогодні найважливішою складовою національної стратегії економічного розвитку.

II Постановка завдання

Мета статті – дослідити інституціональні фактори державного впливу на економічний розвиток.

III. Результати

В Україні неабиякий внесок у певні аспекти дослідження проблеми державного регулювання економічного розвитку зробили такі відомі вчені, як: Ю. Бажал, О. Білорус, В. Геєць, Н. Гончарова, А. Гриценко, М. Долішній, М. Данько, С. Дорогунцов, Д. Євдокимова, І. Лукінов, Д. Лук'яненко, А. Мар'єнко, Б. Панасюк, Ю. Пахомов, В. Пономаренко, А. Поручник, М. Соколик, М. Чумаченко, А. Філіпенко, А. Шегда. Напрацювання у цій сфері акцентовано навчального характеру належать ученим-викладачам З. Ватаманюку, А. Задой, Л. Корнійчуку, Г. Климку, С. Мочерному, С. Панчишину, А. Савченку.

Зміни, які відбулися останніми роками у світовій економіці привели до зростання значення регіонів саме в тому аспекті, що вони є місцями безпосереднього здійснення економічної діяльності. Тому визнаним у світі є те положення, що державна політика розвитку стає більш орієнтованою на стимулювання структурних змін з метою поліпшення підприємницького середовища в регіонах.

Економічна та соціальна неоднорідність визначених у минулому економічних районів ускладнює формування єдиної державної політики їх розвитку. Наявність у більшості

областей оберненої залежності між кількісними характеристиками соціальної та економічної позицій дає можливість сформувати групи за геоекономічною ознакою. Таке формування груп регіонів доцільно проводити у такій послідовності [2, с. 590]:

1. Вибір регіону з найкращою економічною позицією.
2. Визначення переліку регіонів, що з ним межують.
3. Відбір з визначеного переліку регіонів тих, що мають найближчу економічну позицію.

Згідно із зазначеним методичним підходом та даними щодо економічної позиції регіонів за 2010 р. нами були визначені такі групи регіонів: перша – Запорізька, Дніпропетровська, Донецька; друга – Київська, Черкаська, Полтавська; третя – Николаївська, Одеська, Херсонська; четверта – Сумська, Чернігівська; п'ята – Чернівецька, Івано-Франківська, Хмельницька; шоста – Львівська, Волинська, Закарпатська; сьома – Вінницька, Тернопільська, Рівненська, Житомирська; восьма – Харківська, Луганська області. Однорідні за рівнем економічного розвитку їх складових, ці групи суттєво відрізняються одна від одної. Відповідно, перша має найкращу економічну позицію, остання – найгіршу.

Вказаний методичний підхід має вагомий практичне значення. Врахування утворених угруповань дасть змогу активізувати внутрішні механізми розвитку сформованих регіонів і підвищити ефективність державної інвестиційної політики.

Близькість стратегічних інтересів регіонів створює передумови для їх інтеграції в досягненні спільної мети. Це можуть бути спеціальні добровільні міжрегіональні утворення. Такий досвід накопичено в Росії. Згідно з чинним законодавством там діють Асоціації економічної взаємодії суб'єктів Російської Федерації. Вони є некомерційними організаціями, а їх засновниками виступають законодавчі та виконавчі органи державної вла-

ди суб'єктів федерації. Головна мета створення Асоціації – забезпечення необхідних умов ефективної взаємодії суб'єктів щодо прискорення темпів економічного зростання на основі об'єднання ресурсів; стабілізація економічного становища та соціальний захист населення регіону; досягнення стійкого економічного розвитку [1, с. 59]. Створенню та ефективному функціонуванню вказаних Асоціацій та аналогічних утворень, спілок сприяє укріплення в Росії вертикалі влади у вигляді формування нового рівня управління країною – федеральних округів. Це розширює коло прийняття скоординованих дій, у тому числі для реалізації масштабних інноваційних проектів. Як у Росії, так і в Україні за винятком небагатьох сфер успішного господарювання стартові умови реалізації стратегії розвитку в багатьох регіонах є несприятливими. Недостатнє фінансування регіонів з боку Центру змушує їх проводити політику розвитку, спираючись переважно на власні можливості. Разом з тим, позитивні зміни в національній економіці останніми роками, чималий інноваційний потенціал, підкріплений історичними умовами розміщення по регіонах закладів академічної, вузівської науки, ресурсів, виробництва, сучасних технологій, спеціалістів, фахівців дають підстави для висновку, що ресурси розвитку країни і регіонів можуть бути затребувані, залучені й ефективно використані.

Серед якісно нових інституцій, запропонованих світовою практикою, особливе місце належить кластерам. Як відомо, це група географічно сусідніх взаємопов'язаних компаній та організацій, які діють у певній сфері і характеризуються спільністю діяльності та взаємодоповнюють одне одного [4, с. 45]. Світовий досвід свідчить, що за допомогою кластерів державна політика стає більш дієвою, а саме: інвестиції, що спрямовані на поліпшення економічної ситуації, у якій існує кластер, можуть приносити більш високий дохід, ніж капіталовкладення, орієнтовані на окремі підприємства, галузі, регіони чи економіку в цілому.

У більш широкому розумінні кластери являють собою особливий, забезпечуючий якісно нові можливості спосіб структурування й усвідомлення теоретичних засад та практичної організації процесів економічного розвитку, а також формування адекватної державної політики.

Кластери є специфічною складовою макросистеми, дещо нетрадиційною та порівняно новою навіть для економічно розвинутих країн. Розгляд сучасної макросистеми, на думку провідних західних економістів, слід здійснювати саме крізь призму кластерів [3, с. 6]. Державне регулювання економічного розвитку має враховувати ту обставину, що функціонування кластерів суттєво

впливає на перебіг таких процесів. Серед найбільш характерних проявів впливу кластерів слід, на наш погляд, виділити такі [2, с. 591]:

- посилюється конкуренція як внутрішньогалузева, так і внутрішньорегіональна, а також міжгалузева та міжрегіональна;
- підвищується продуктивність виробництва як прояв синергійного ефекту від поєднання взаємозв'язаних підприємств і організацій;
- прискорюються темпи техніко-технологічного розвитку;
- знижується рівень трансакційних витрат, а також витрат, пов'язаних з рекомбінуванням ринкових відносин;
- виникають і вдосконалюються нові неформальні інститути, що ґрунтуються на довірі та відкритості ділового спілкування;
- полегшуються умови утворення нового бізнесу, знижується ступінь його ризикованості;
- зростає віддача від інвестицій і підвищується інвестиційна привабливість підприємств, організацій, регіону та країни в цілому.

Кластери набули широкого розповсюдження передусім у розвинутих країнах. Загальновідомими серед них є такі, як: фінансовий кластер у Нью-Йорку, кластер індустрії розваг Голлівуду, кластер з виробництва побутових меблів у Хай Поінт (Північна Каліфорнія), а також кластер з виробництва обладнання для гольфу в Карлсбаді (Каліфорнія), оптики в Арізоні та ін. Є приклади успішного функціонування кластерів в умовах менш розвинутої економіки – у Португалії, Іспанії, Новій Зеландії тощо. Помітним є те, що важливість кластерів для національної економіки зростає паралельно з ускладненням конкуренції, а їх кількість збільшується з підвищенням рівня економічного розвитку макросистеми [1, с. 61].

Проведений аналіз сучасних тенденцій формування інституціонального середовища дав нам змогу сформулювати конкретизуючі параметри державної інституціональної політики, а саме:

- активізація конкуренції на місцевому рівні за рахунок формування кластерів, які сприятимуть становленню більш складних форм конкуренції та створенню якісно нових конкурентних переваг;
- пошук шляхів оновлення виробництва через загострення конкуренції між близькими в географічному аспекті кластерами та посилення на нововведення тиску; формування на їх основі названих у програмі стратегічного розвитку “точок кристалізації” науково-технічного розвитку промислового й агропромислового секторів;

- поглиблення системної трансформації підприємств шляхом створення адекватних потребам економічного розвитку таких інститутів, як кластери, які інтегрують потенціал географічно сусідніх взаємопов'язаних підприємств і організацій, у тому числі й фінансових;
- усунення диспропорцій між рівнем економічного розвитку регіонів за рахунок їх структурної перебудови, направленої на підтримку інвестиційно привабливих кластерів, до складу яких входять господарюючі суб'єкти з різних регіонів;
- підвищення ефективності управління національним інвестиційним потенціалом через запуск механізмів “ефекту витіснення” та “ефекту залучення”, посилення керованості процесів економічного розвитку з боку держави;
- усунення соціальних диспропорцій між регіонами за рахунок розвитку кластерів, що супроводжується, відповідно, зниженням факторних і трансакційних витрат, підвищенням продуктивності, доходів населення та добробуту в цілому.

Формування та функціонування нових для України інституцій, які можуть сприяти структурній перебудові та розвитку регіонів, сприятиме, на наш погляд, прискоренню процесів утворення необхідних засад соціально орієнтованої ринкової економіки, задіяння довгострокових чинників бажаних системних перетворень.

IV. Висновки

Державна інвестиційна політика має активізувати процеси економічного розвитку України та сприяти зменшенню регіональних соціально-економічних диспропорцій. Її основна сутність може бути зведена до ви-

ділення та направлення інвестиційних ресурсів у регіони, де забезпечується відносно висока їх віддача. Визначення таких регіонів доцільно проводити за допомогою методичного підходу, який базується на концепції еластичності як характеристики взаємозумовленості зовнішніх і внутрішніх інвестицій.

Конкретизація стратегії розвитку України в розрізі стратегічних груп областей із застосуванням інструментарію теорії стратегії дасть їй змогу набути ознак супероптимальної. Становище стратегічних груп регіонів щодо загальної траєкторії економічного розвитку визначає адекватні вектори їхньої регіональної політики.

Інтеграція структурної перебудови економіки з розвитком регіонів повинна стати основою стратегії економічного та соціального розвитку України. Важливою її складовою є задіяння ринково-інституціональних чинників державного впливу на процеси економічного розвитку.

Список використаної літератури

1. Євдокимова Д.М. Структурні важелі економічного розвитку / Д.М. Євдокимова // Стратегія економічного розвитку України. – 2000. – № 5. – С. 58–63.
2. Євдокимова Д.М. Методичне забезпечення обґрунтування державної політики розвитку регіонів / Д.М. Євдокимова // Стратегія економічного розвитку України. – 2000. – № 7. – С. 589–592.
3. Ершов Р. О стереотипах в экономической политике / Р. Ершов // Вопросы экономики. – 2001. – № 11. – С. 4–17.
4. Суховірський Б.І. Регіональна стратегія економічного розвитку України (теоретичні та прикладні основи геоeкономіки): монографія / Б.І. Суховірський. – К.: КНЕУ, 2010. – 154 с.

Стаття надійшла до редакції 15 березня 2012 р.

Маликов В.В. Институциональные факторы государственного влияния на экономическое развитие

В статье исследовано целесообразность создания добровольных межрегиональных образований, государственную политику создания кластеров и их влияние на экономическое развитие, параметры государственной институциональной политики.

Ключевые слова: *институция, экономическое развитие, государственное влияние, национальная стратегия, государственная инвестиционная политика, диспропорция, структурная перестройка.*

Malikov V. Institutional factors of state influence on economic development

The author examines in the article an expediency of creation of voluntarily interregional formations, public policy of creation of clusters and their influence on economic development, parameters of public institutional policy.

Key words: *institution, economic development, state influence, national strategy, public investment policy, disproportion, structural alteration.*